

Η διδασκαλία της Φιλοσοφίας (Φ374)

1^η ενότητα: Σκοπός, Περιεχόμενο
και Δομή του μαθήματος

Γιώργος Ζωγραφίδης
Τμήμα Φιλοσοφίας & Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ενότητα 1^η: Σκοπός, περιεχόμενο και δομή του μαθήματος

Συνοπτική περιγραφή των σκοπών, του περιεχομένου και των θεματικών ενοτήτων του μαθήματος. Βασική βιβλιογραφία.

Περιεχόμενα ενότητας

---

1. Σκοποί του μαθήματος.
2. Εισαγωγική στην προβληματική.
3. Δομή, θεματικές και περιεχόμενο του μαθήματος.
4. Βασική βιβλιογραφία.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

---

1. Σκοποί του μαθήματος

Σκοποί του μαθήματος 1

- Σκοπός του μαθήματος είναι η φιλοσοφική και ιστορικο-φιλοσοφική κατανόηση του ζητήματος της διδασκαλίας της φιλοσοφίας, και όχι κατ' αρχήν η πρόταση μιας ειδικής διδακτικής της φιλοσοφίας.

Σκοποί του μαθήματος 2

Στην προοπτική αυτή:

- Θα συζητηθεί το ερώτημα αν είναι διδακτή η φιλοσοφία, με αναφορά στην προβληματική που ανέπτυξαν ορισμένοι φιλόσοφοι και παραδόσεις
- Θα γίνει ιστορική επισκόπηση της διδασκαλίας της φιλοσοφίας (το πότε, από ποιους και με ποιον σκοπό και μέθοδο έχει διδαχθεί), επισκόπηση που προϋποθέτει –και προχωρεί παράλληλα με– την ίδια την ιστορία της φιλοσοφίας

Σκοποί του μαθήματος 3

- Θα προταθούν και θα παρουσιαστούν τρόποι διδασκαλίας της φιλοσοφίας (θεματοκεντρικοί και κειμενοκεντρικοί)
- Θα δειχθεί ότι η διδασκαλία της φιλοσοφίας είναι (μπορεί να γίνει) ένα φιλοσοφικό πρόβλημα

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

---

2. Εισαγωγή στην προβληματική

Εισαγωγή στην προβληματική 1

- Στις μέρες μας πολλοί συνεχίζουν να επιχειρηματολογούν (ή πιστεύουν ότι δεν χρειάζεται καν να επιχειρηματολογήσουν) υπέρ του σημαντικού (ή και του θεμελιώδους) ρόλου της φιλοσοφίας στη Μέση Εκπαίδευση, στη Φιλοσοφική Σχολή, στις ανθρωπιστικές σπουδές, στο Πανεπιστήμιο, ακόμη και στην κοινωνία.

Εισαγωγή στην προβληματική 2

- Η φιλοσοφία, είτε (συν)διαμορφώνει προσωπικότητες ή πολίτες είτε προάγει την κριτική σκέψη είτε παρέχει ‘μεταβιβάσιμες ικανότητες’ χρήσιμες στον ‘απασχολήσιμο’ άνθρωπο της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, στις περισσότερες περιπτώσεις κατοχυρώνει τον ρόλο που της αποδίδουν χάρη στη θεσμική της παρουσία στο πεδίο της παιδείας, στη διδασκαλία της. Στην προοπτική αυτή η διδασκαλία της φιλοσοφίας μπορεί να θεωρηθεί ως *φιλοσοφική πρακτική* και η φιλοσοφία ως *θεσμός*.

Εισαγωγή στην προβληματική 3

- Το αν και πώς διδάσκεται η φιλοσοφία συνδέεται με την αντίληψη για τη φύση της μάθησης και της γνώσης και προϋποθέτει, τελικά, μία θέση για τη φύση και το έργο της ίδιας της φιλοσοφίας. Ως τέτοιο, ως φιλοσοφικό ερώτημα, προσήλκυσε παραδοσιακά την προσοχή των φιλοσόφων, οι οποίοι δεν το άφησαν στα χέρια των ειδικών της διδακτικής (που εξάλλου ελάχιστες φορές το καταδέχθηκαν).

Εισαγωγή στην προβληματική 4

- Στην ιστορία υπήρξαν στιγμές (ούτε λίγες ούτε αμελητέες) που η ίδια η φύση της φιλοσοφίας καθορίστηκε από τον τρόπο που την ασκούσαν και την δίδασκαν· οι αρχαίες σχολές, ο παιδαγωγικός έρωτας, το επικούρειο *αὐτοδίδακτον*, οι περιπλανώμενοι φιλόσοφοι, τα μεσαιωνικά σπουδαστήρια, τα αστικά σαλόνια, το γερμανικό πανεπιστήμιο, οι καθηγητές φιλοσοφίας, οι φιλοσοφικοί σύμβουλοι μαρτυρούν για αυτό. Και ας μην ξεχνούμε ότι μερικές στιγμές η φιλοσοφία ταυτίστηκε (ίσως για ορισμένους και σήμερα ταυτίζεται) με τον τρόπο που ασκήθηκε και διδάχθηκε σε ορισμένα πανεπιστήμια.

Εισαγωγή στην προβληματική 5

- Η σημερινή κατάσταση της φιλοσοφίας εντός των εκπαιδευτικών θεσμών (της δευτεροβάθμιας, της τριτοβάθμιας και της διά βίου εκπαίδευσης) μάς αναγκάζει να θέσουμε εκ νέου το ερώτημα, ως επείγον ερώτημα παιδείας και με επίγνωση της ιστορικότητάς του.

3. Δομή, Θεματικές και περιεχόμενο του μαθήματος

Δομή, θεματικές και περιεχόμενο 1

1. Είναι η φιλοσοφία διδακτή;
ένα φιλοσοφικό πρόβλημα:
  - οριοθέτηση
  - σκοποί
  - το διδακτό της φιλοσοφίας
  - επισκόπηση της σύγχρονης έρευνας
  - βιβλιογραφικά για το θέμα

Δομή, θεματικές και περιεχόμενο 2

2. Η ιστορία της διδασκαλίας της φιλοσοφίας

- Η κλασική αρχαιότητα: η πλατωνική Ακαδημία, το αριστοτελικό Λύκειο
- Η ελληνιστική και ύστερη αρχαιότητα: ο επικούρειος Κήπος, οι στωικοί, η υπομνηματιστική πρακτική & η φιλοσοφία ως τρόπος ζωής
- Το Βυζάντιο: η πρακτική αυτονομία της φιλοσοφίας
- Ο Δυτικός Μεσαίωνας: ο σχολαστικισμός και η γέννηση των πανεπιστημίων
- Νεότεροι χρόνοι: η εξωθεσμική φιλοσοφία & η ιδρυματοποίησή της (Γερμανία)
- Η φιλοσοφία των καθηγητών

Δομή, θεματικές και περιεχόμενο 3

3. Η φιλοσοφία στη Μέση Εκπαίδευση σήμερα

- Ελλάδα:
  - i. Ιστορία (1830-2007): από τη *Λογική* στην ιστορικο-θεματική προσέγγιση εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις και φιλοσοφία
  - ii. Το σημερινό εγχειρίδιο *Αρχές φιλοσοφίας*
  - iii. Η διδασκαλία της αρχαίας φιλοσοφίας
- Γαλλία: τα θέματα, τα κείμενα και το baccalaureat
- Άλλα παραδείγματα: Ιταλία, Βρετανία, IB
- Φιλοσοφία για παιδιά: το πρόγραμμα του Lipmann

Δομή, θεματικές και περιεχόμενο 4

4. Η φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο σήμερα

- Το θεωρητικό ζήτημα: φιλοσοφία και πανεπιστήμιο
  - Ελλάδα:
    - i. Ιστορία (19ος-20ος αι.): Ιόνιος Ακαδημία, Πανεπιστήμιο Αθηνών, ΑΠΘ
    - ii. Η σημερινή κατάσταση: Τμήματα φιλοσοφίας & Προγράμματα Σπουδών
    - iii. Η φιλοσοφία σε μη φιλοσοφικά Τμήματα
      - Βρετανία: προγράμματα φιλοσοφίας
      - Η.Π.Α.: προγράμματα φιλοσοφίας
      - Ευρώπη: τα παραδείγματα της Γερμανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας

Δομή, θεματικές και περιεχόμενο 5

5. Διδάσκοντας φιλοσοφία σήμερα I:

- Εισαγωγή στη φιλοσοφία:
συγκριτική παρουσίαση εγχειριδίων
- Ιστορία φιλοσοφίας:
  - η προβληματική για τη διδασκαλία της Ιστορίας της Φιλοσοφίας
  - παραδείγματα ανά περίοδο
- Φιλοσοφικά πεδία:
οντολογία, ηθική, αισθητική, ...

Δομή, θεματικές και περιεχόμενο 6

6. Διδάσκοντας φιλοσοφία σήμερα II:

- φιλοσοφικά κείμενα (κειμενοκεντρική διδασκαλία)
- κριτικό σκέπτεσθαι: προβλήματα, επιχειρήματα & ασκήσεις
- εγχειρίδια και ανθολόγια
- φιλοσοφική γραφή: επιχειρηματολογία, έκθεση, εξήγηση/‘υπόμνημα’

Δομή, θεματικές και περιεχόμενο 7

7. Φιλόσοφοι για την παιδεία και τη φιλοσοφία:

- Πλάτων, *Πολιτεία*
- Kant, *Η διένεξη των Σχολών*
- Hegel, *Επιστολή για την εκπαίδευση*
- Nietzsche, *Μαθήματα για την Παιδεία*
- Derrida, *Du droit à la philosophie*

8. Η διδασκαλία της φιλοσοφίας εκτός ακαδημαϊκών θεσμών:

- 'ένα καφέ για τον Σωκράτη'

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

---

4. Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφία 1

ΓΕΝΙΚΑ ΕΡΓΑ:

- Canguilhem, G. (επιμ.), *The Teaching of Philosophy*. Παρίσι: Unesco, 1953.
- Derrida, J., *Du droit à la philosophie*. Παρίσι: Galilée, 1990.
- Fey, E. (επιμ.), *Beiträge zum Philosophie-Unterricht in europäischen Ländern*. Münster: Aschendorff, 1978.
- Hamlyn, D.W., *Being a Philosopher*. Λονδίνο: Routledge, 1992.
- Kasachkoff, T. (επιμ.), *In the Socratic Tradition: Essays on Teaching Philosophy*. Λονδίνο: Rowman & Littlefield, 1998.

Βιβλιογραφία 2

- Liptman, M., *Philosophy goes to school*. Φιλαδέλφεια: Temple UP, 1988.
- Tozzi, M. κά., *Apprendre à philosopher dans les lycées d'aujourd'hui*. Παρίσι: Hachette, 1992.
- Ειδικά περιοδικά:
  - Φιλοσοφία και παιδεία*
  - Teaching Philosophy*
  - Zeitschrift für die Didaktik der Philosophie und Ethik*
  - L'enseignement philosophique*

Βιβλιογραφία 3

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ:

- Γιαννικόπουλος, Α., *Ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης*, 1-2. Αθήνα: Γρηγόρης, 1988, 1992.
- Goff, J. Le., *Οι διανοούμενοι στο Μεσαίωνα*. Αθήνα: Κέδρος, 2002.
- Βώκος, Γ., *Φιλοσοφία και εκπαιδευτική πολιτική*. Αθήνα: Λωτός, 1987.
- Roucet, B., *Enseigner la philosophie*. Παρίσι: CNRS, 2002.

Βιβλιογραφία 4

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ:

- Αντωνίου, Δ., *Τα προγράμματα της Μέσης Εκπαίδευσης (1833-1929)*, 3 τόμ. Αθήνα : ΓΓΝΓ, 1987-89.
- Βενέτη, Μ., *Αντιλήψεις για το έργο και τη διδασκαλία της φιλοσοφίας κατά την περίοδο του νεοελληνικού Διαφωτισμού*. Αθήνα, 2002.
- Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, Α., «Η διδασκαλία της φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κατά τον 19ο αιώνα», στο: *Η φιλοσοφία στα Βαλκάνια σήμερα*. Αθήνα: Καρδαμίτσα, 1994, 191-206.

Βιβλιογραφία 5

- Δημητράκος, Γ., *Η φιλοσοφία στη Μέση Εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg, 1993.
- Ζωγραφίδης, Γ., «Το μάθημα της φιλοσοφίας στη Μέση Εκπαίδευση», *Θαλλώ* 13 (2002) 113-134.
- Μοσχονάς, Σ., *Τα φιλοσοφικά μαθήματα στο Γυμνάσιο και το Λύκειο*. Αθήνα 1993.
- *Φιλοσοφία*. Θεσσαλονίκη: Φιλόλογος (Βιβλιοθήκη του "Φιλόλογου"), 2000.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Γιώργος Ζωγραφίδης
«Η διδασκαλία της φιλοσοφίας. Σκοπός, δομή και περιεχόμενο μαθήματος».
Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<https://opencourses.auth.gr/courses/OCRS456/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Ματίνα-Ιωάννα Κυριαζοπούλου
Θεσσαλονίκη, 15.1.2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

